

Pajevonio apylinkių archeologijos paminklai

A. Markevičius

Jau II m. e. amžiuje geografo Ptolomėjaus sudarytame žemėlapyje buvo pažymėti suduviai ir geindai. Vadinasi, tuo metu iš atskirų baltų genčių ar gentinių junginių buvo susidaryę atskiros sritys. Šias sritis valdė, senojo geležies amžiaus kapuose, vadinami "kunigaikščiai", kurių įkapės išsiskyrė retais ir prabangiais diktais (Šveicarijoje, Lenkijoje ir kt.). Tokiomis archeologinėms sritim priklausė piliakalniai, senovės gyvenvietės, kapinynai, kulto paminklai.

Archeologinėje literatūroje yra bandymų susieti atskirus paminklus į vientisą kompleksą, priklausantį tai ar kitai sričiai. Tokiam "sujungimui" gali pasitarnauti rešytiniai šaltiniai bei atskirų vietovių paminklų archeologiniai stebėjimai, tyrinėjimai. Straipsnyje keliamo hipotezė apie nedidelę, strodo, vienos genties gyventą sritį su Kunigiškių (Pajevonio) piliakalniu (toliau - Kp. centre). Piliakalnis įrengtas dviejų upelių Javonio ir Eglupio santakoje, kurie seugojo jį ir R, Š ir V. Iš PR piliakalnis buvo sustiprintas pylimu ir grioviu. Piliakalnio aikštelė 150- 90-100 m dydžio, iš visų pusių būvusi apjuosta pylimu. Į PR ir V nuo piliakalnio buvo senovės gyvenvietė, kurios plotas 10-15 ha. Radinių rasta ir į ŠV nuo piliakalnio, už upelio, ant gretimoms kalvoms. XIX a. viduryje ir 1963-1964 m., tyrinėjimų metu rasta Kp Romos monetų, gyvenamųjų pastatų liekanų, keramikos ir kitų radinių. Nustatyta, kad pylimai iš iškortos tvirtinti akmenimis. Taigi piliakalnis ir senovės gyvenvietė ne tik užėmė milžinišką plotą ir buvo gerai įtvirtinti, bet ir vaidino svarbų vaidmenį to meto prekyboje. Galia tik, kad viršutiniai piliakalnio ir sen. gyvenvietės kul-

tūriniai sluoksniai sunaikinti: ilgą laiką jis buvo ariami, o po karo piliakalnyje buvo arklių ganykla. Gal todėl tyrinėjimų metu rasti tik I m. e. tūkstantmečio I pusės kultūrinio sluoksnio horizontai.

Maždaug 0,5 km į ŠV nuo Kp, Pajevonio miestelyje yra masyvi, apylinkėse dominuojanti kalva, ant kurios dabar kapinės ir bažnyčia. Piliakalnio naudojimo laikais nuo šios kalvos tikriausiai buvo stebimos apylinkės, nes ji žymiai aukštesnė už patį piliakalnį. J. Basanavičius rašo, kad "senovėje čia būvus žinyčia" (Apie senovės Lietuvos pilis, p. 89). Deje, autorius nenurodė, kokiais duomenimis rėmėsi. Galbūt, iš tikrųjų krikščioniška bažnyčia stovi ir kapinės buvo įrengtos pagoniškų apeigų vietoje. Tokių pavyzdžių baltų gyventose teritorijose turime ir daugiau (Vilnius).

1,5 km į ŠV nuo Kp atkaso Juodkalniu vadinamas Ragiškių (Aspartavo) piliakalnis. Tai masyvi apie 90x50 m dydžio kalva, kurios aikštelė neišsiskiria. Piliakalnis labai apardytas karo metu. Pavyzdys byloja, kad jame yra "paskendusis" bažnyčia, Valstybės archeologijos komisijos (toliau - VAK) duomenimis (b. 69, p. 203), ant piliakalnio buvęs akmuo su ženklais. Deje, dabar minėto akmens nėra, todėl nesišku, kokio jis laikotarpio ir kokio ženklo ant jo buvo. Anot vietinių gyventojų, kasant pkaus, piliakalnyje rasta gyvulių kaulų.

Iš visų pusių 1,5-10 km atstumu Kp supa keli mažesni piliakalniai. 5 km į Š - Vaišvilų piliakalnis, 3 km į ŠV - Šakių piliakalnis, 9 km į ŠŠR - Virbalgiri. piliakalnis, 8 km į V - Kaupiškių piliakalnis. Keli piliakalniai yra į P ir PV: 6 km į PV - Dabravolės, apie 19 km į P - Vištyčio ir apie 12 km į P - Pavištyčio piliakalniai. Du piliakalniai yra į ŠR: apie

9 km - Šukių ir apie 10 km - M¹ viečių piliakalnis. Apie 6 km į R buvę, dabar jau gerokai apsikintę Karalkrėslio 1 ar 2 piliakalniai, o apie 10 km į PR - Vaitkabalų (Dambinų) piliakalnis (?). Kyla klausimas, ar šie piliakalniai etnistiškai išsidėstę apie Kp, ar sudaro vientisą gyvenimą sistemą, kol nei vienas iš jų, išskyrus Kp, nėra tyrinėtas, ir šį klausimą atsakyti negalima, nes nežinome šių piliakalnių naudojimo laiko. Tačiau pagal Dabravolės, Kaupiškį, Vištyčio ir Šakių piliakalniuose arba jų sen.gyvenvietėse rastą grublėtą keramiką ir išorines žymes: pylimus, griovius, piliakalnių aikštes, galima iškelti prielaidą, kad bent dalis iš jų naudoti maždaug I m.ė. tūkst. viduryje - II pusėje, o gal ir II tūkst. pradžioje.

Šiame piliakalnių komplekse yra ir kitų archeologijos paminklų bei su archeologija sietinų vietovardžių. Netoli Vištyčio piliakalnio yra Vištyčio mitologinis skmuo. Apie 8 km į PPR nuo Kp yra Ramovietės kaimas, o netoli Mėviečių piliakalnio - Kaukokalnis. Tuo tarpu iš šios teritorijos beveik neturime duomenų apie laidojimo paminklus. VAK-as archeologinius radinius mini Sausininkų k. Kaimas yra 8 km į R nuo Kp. Apie 16 km į RŠR nuo Kp yra Ožkabalių senkapis. Tačiau tokiame piliakalnių kiekiai šių laidojimo paminklų aiškiai per mažai. Be to, šiam kompleksui jie neskirtini, nes yra permelyg toli.

Duomenų apie kaplyną prie Kp gauta 1962 m., kai Istorijos instituto archeologai lankė šią vietovę. Prie piliakalnio gyvenęs Pijus Vaitkevičius pasakojo, kad arisat į PR nuo piliakalnio rasta deginti žmonių kaulų, apdėti akmenimis. Tą 1986 m. patvirtino ir kiti vietiniai gyventojai. Deja, daugiau duomenų apie laidojimo paminklus šioje vietovėje neturime.

Neatlikus sistemingų archeologinių tyrinėjimų, nesurinkus kitų papildomų duomenų, sunku kol kas teigti, kokios teritori-

Jas vienu ar kitu istoriniu laikotarpiu užėmė atskiros sritys. Kiek ir kokie paminklai priklausė vienas ar kitai ardiškai, kiek tokioj srity gyveno žmonių ir kt. Dalis paminklų sumaiškinta, kiti - nerasti. Nedaug turime duomenų apie kai kurių vietovių laidojimo, kulto paminklus. Mažai tirti piliakalniai. Tačiau norint aiškiau suprasti to meto žmonių gyvenimą, socialinę struktūrą ir kt., tokie tyrimai būtini. Įvairiapuoliai sistemingi tyrimai ateityje turėtų duoti atsakymus į šiuos bei kitus klausimus.